כיון שלא מצאנו חולק בזה, אדרבה להגאונים בעינן כעטיפת הישמעאלים כאכלים כמובא בטור אורח־חיים ריש סימן ח׳, ואף לבעל העיטור דלא בעי כולי האי מכל־מקום כתב שפעמים הוא בכיסוי הראש ופעמים בגילוי הראש כיעו״ש, וקיימא לן דלא מפשינן פלוגתא בדבר שלא נתפרש. וגם שמנהג כל קהילות ישראל כן הוא ובפרט במקומות החשובים בתפילה, כקרית שמע ושמונה עשרה וכדומה, עוטפים ראשם:

ג) **מובן** כי מלשון הרמב״ם דלעיל נכנס ראש הישיבה שליט״א לדון בחזר ישיבה אם הוא בגדר תלמיד חכם וכו׳ ועיין חפץ חיים הלכות לשון הרע כלל ח׳ סעיף ד׳, ומה שכתבתי בס״ד בשלחן ערוך המקוצר יורה־דעה הלכות כבוד תלמיד חכם סימן קס״ג סוף סעיף י״ד, ובהלכות הוצאת המת סימן ק״פ הערה מ״ו ד״ה ונקיטינן. אבל בלאו הכי בפרק ה׳ מתפילה סוף הלכה ה׳ כתב הרמב״ם בהדיא, דרך כל החכמים ״והתלמידים״ (נ״א ותלמידיהם) שלא יתפללו אלא כשהם עטופים ע״כ. שמע מינה שכל בני תורה ״דרכם״ להתעטף, אלא שלתלמידי חכמים הוא ״גנאי״ בלא עטיפה. כלפי זה ראש הישיבה כמשיב בד״ה ועל כן, שהרמב״ם אינו מחלק בין תפילת שחרית למנחה ובשתיהן צריך להיות מעוטף, והנה אמת נכון הדבר כך מנהג התימנים להתעטף גם במנחה, ואפילו בערבית כמ״ש בס״ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר הלכות תפילת המנחה סימן נ׳ אות כ״ב ד״ה ודע. ראש הישיבה כנראה התעלם מערבית, מפני שעל־פי האר״י יש קפידא בזה כנודע. על־כל־פנים דברי הבחורים מובנים ומתיישבים, כי להתעטף במנחה במקום שאין אחרים מתעטפים הוי שינוי גדול ונרגש, לכן נמנעים הם במנחה, אבל בשחרית תוספת עיטוף על הראש אינה נרגשת כל־כך:

ד) **והנה** היוצא מדברי המשגיח וראש הישיבה שליט״א המובאים למעלה, שבישיבות ספרדיות, צריך לשלב מנהג ישיבות האשכנזים. כי הספרדים עטפו בטלית, על הראש בדרך־כלל, והאשכנזים עם חליפה ומגבעת (דהיינו כובע) בלבד, ולכן דעתם שצריך להנהיג בישיבתם טלית על החליפה וכל הגוף מחד, ועל הראש מגבעת כאשכנזים. ודעת ראש הישיבה כי המשנה ממנהג הישיבה עובר באיסור לא תתגודדו, על פי השלחן ערוך והמשנה ברורה. והנה השלחן ערוך בנדון דידן אינו מרן הבית יוסף אלא הוא הרמ״א שכתב כן לגבי זמן התספורת בעומר, שיש נוהגים להסתפר מל״ג ואילך וכו׳ ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה. והמשנה ברורה הוא לגבי נפילת אפים על יד ימין או שמאל. אולם הדבר שנוי במחלוקת כנודע, ודעת גאון עוזנו ותפארתנו מהרי״ץ בשו״ת פעולת צדיק דסוגיין דעלמא דלא כהרמ״א הנזכר לעיל, וליכא לא תתגודדו רק בדבר שעיקר איסורו מן התורה ואכמ״ל. נמצא לשיטתם אין כאן גדר איסור, אלא רק מצד דרך ארץ, על דרך שאמרו לא ישב בין העומדים ולא יעמוד בין היושבים כדאיתא במסכת דרך ארץ זוטא סוף פרק ה׳ ובמסכת דרך ארץ רבה סוף פרק ז׳. ולפי מה ששמעתי יש ישיבות ספרדיות שבחורים רבים עוטפים טלית גם על ראשם, ולא מגבעת. זולת במנחה וערבית, לפי שאז אין טלית:

הרחבתי הדברים וכתבתי הנראה לפק״ד, ולעניין דינא אתם תבחרו ולא אני, כי לענ״ד סוף סוף הכרעת ראש הישיבה מכרעת בישיבתו, ר״ל שיש לו בישיבתו דין מרא דאתרא. והרי מגבעת על הראש אצל האשכנזים באה תמורת הטלית על הראש, וכמנהגם גבי אבלים ל״א, וכן לגבי עטיפת הדיינים, עיין מ״ש בס״ד בשלחן ערוך המקוצר חלק יורה־דעה הלכות עטיפת הראש לאבל סימן ק״צ סעיף ג׳, וחלק חושן־המשפט הלכות בית דין סימן רי״א סעיף כ״ד:

ואחתום בשי״ש טו״ב

הצ׳ יצחק בכמהר״נ רצאבי יצ״ו